

Kategorija: 2.6.1.6.1. Actio Pauliana;3.1.14.8.2. Atsisakymas priimti ieškinį, jeigu ieškinys neteismingas teismui;3.4.3.11. Kiti su bankroto procesu susiję klausimai;3.6.1.4. Lietuvos Respublikos teismams neteismingos bylos;

Civilinė byla Nr. e3K-3-82-684/2020

Teismo proceso Nr. 2-57-3-00148-2019-2

Procesinio sprendimo kategorijos: 2.6.1.6.1; 3.1.14.8.2; 3.4.3.11; 3.6.1.4.

(S)

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

N U T A R T I S

LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2020 m. kovo 27 d.

Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Godos Ambrasaitės-Balynienės, Virgilijaus Grabinsko (pranešėjas) ir Antano Simniškio (kolegijos pirmininkas),

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal ieškovės bankrutavusios uždarnosios akcinės bendrovės „Euronika“ kasacinį skundą dėl Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. rugsėjo 12 d. nutarties, kuria atsisakyta priimti ieškovės bankrutavusios uždarnosios akcinės bendrovės „Euronika“, atstovaujamos bankroto administratoriaus Jono Vaisiausko, ieškinį atsakovei Islandijos Respublikoje registruotai įmonei „Munck Islandi ehf“ dėl įskaitymo pripažinimo negaliojančiu ir skolos priteisimo, peržiūrėjimo.

Teisėjų kolegija

n u s t a t ė :

I. Ginčo esmė

1. Kasacinėje byloje sprendžiama **dėl tarptautinį teisingumą reglamentuojančių teisės normų aiškinimo bei taikymo actio Pauliana (Pauliano ieškinys) pagrindu bankroto administratoriui ginčijant tarptautinį elementą turinčius sandorius.**

2. Ieškovė BUAB „Euronika“ kreipėsi į teismą, prašydama pripažinti atsakovės Islandijos Respublikos bendrovės „Munck Islandi ehf“ 2017 m. liepos 28 d. atliktą 90 870 Eur vienašalį įskaitymą negaliojančiu ab initio (nuo pradžių), priteisti iš atsakovės 99 728 Eur skolą, 6 procentų dydžio metines procesines palūkanas už priteistą sumą nuo ieškinio priėmimo teisme dienos iki teismo sprendimo visiško įvykdymo; priteisti bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

3. Klaipėdos apygardos teismas 2019 m. kovo 18 d. nutartimi ieškinį atsisakė priimti.

4. Teismas nustatė, kad ieškinys yra reiškiamas atsakovei, kurios buveinė nurodoma Islandijoje, todėl, byloje esant užsienio elementui, pirmiausia turi būti išspręstas šios bylos teisingumo Lietuvos teismams klausimas.

5. Teismas sprendė, kad šiuo atveju taikytina 2007 m. spalio 30 d. Lugano konvencija dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (toliau – ir Lugano konvencija), nes iš pareikšto ieškinio matyti, kad jis nėra kilęs iš bankroto bylos, taip pat nėra glaudžiai su ja susijęs turto likvidavimo arba taikos sutarties sudarymo procedūromis. Teismas nurodė, kad šiuo atveju ieškinį ieškovės kreditoriai galėjo pareikšti nepriklausomai nuo bankroto bylos egzistavimo, jis iš esmės grindžiamas bendrosiomis civilinės teisės taisyklėmis, nepaisant tam tikros actio Pauliana instituto taikymo specifikos, nulemtos bankroto bylos iškėlimo fakto (ieškinio senaties termino bankroto administratoriui skaičiavimo pradžios momentas, sandorio nuginkijimo teisiniai padariniai), todėl byloje pateiktas ieškinys neatitinka kriterijų, leidžiančių ieškovės reikalavimus priskirti prie tų, kurie tiesiogiai kyla iš bankroto bylos ir yra glaudžiai su ja susiję, ir dėl to netaikyti Lugano konvencijos nustatytų teisingumo taisyklių.

6. Teismas nurodė, kad pagal Lugano konvenciją šalys gali susitarti dėl jurisdikcijos. Nagrinėjamu atveju ieškovės ir atsakovės sudarytų 2016 m. rugsėjo 14 d. ir 2016 m. lapkričio 24 d. subrangos sutarčių 17 punktuose, reglamentuojančiuose jurisdikciją bei ginčus, nurodyta, jog „bet kokie ginčai, kylantys dėl sutartinių santykių,

sprendžiami vietiniame Islandijos teisme. Reikjaviko apylinkės teismas turi būti laikomas vietiniu teismu“. Susitarimas dėl jurisdikcijos formos prasme visiškai atitinka Lugano konvencijos 23 straipsnio ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – ESTT, Teisingumo Teismas) praktikoje suformuluotus kriterijus (susitarimas dėl teisingumo yra rašytinis, jo turinys yra aiškus ir tikslus). Esant šioms aplinkybėms, ieškinyms neteismingas Lietuvos Respublikai.

7. Lietuvos apeliacinis teismas, išnagrinėjęs ieškovės atskirąjį skundą, 2019 m. rugsėjo 12 d. nutartimi Klaipėdos apygardos teismo 2019 m. kovo 18 d. nutartį paliko nepakeistą.

8. Teismas nurodė, kad sprendžiant, ar pareikštas ieškinyms patenka į Lugano konvencijos 1 straipsnio 2 dalies b punkte nustatytą šios konvencijos netaikymo sritį, t. y. konvencija netaikoma bankrotui, nemokių bendrovių arba kitų juridinių asmenų likvidavimo procesams, teisminėms priemonėms, kompromisiniams susitarimams ir panašioms byloms, svarbu vadovautis ESTT suformuluotais kriterijais. Šiuo atveju ieškinyms pareikštas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 6.66 straipsnio pagrindu ir, kaip teisingai nurodė pirmosios instancijos teismas, jis nėra būdingas tik bankroto procesui. Teismas sprendė, kad ieškovės teiginiai, jog vienašalį sandorį – įskaitymą galėjo ginčyti tik bankroto administratorius, nes iki bankroto bylos iškelimo kreditoriams apie tai nebuvo žinoma, nepagrįsti, nes kada kreditorius sužino apie tokį sandorį, yra fakto klausimas, kuris neturi įtakos kreditoriaus teisei pareikšti actio Pauliana. Be to, pareikštas reikalavimas nėra grindžiamas vien bankroto teise, jis atsirado nepriklausomai nuo bankroto bylos iškelimo.

9. Teismas laikė nepagrįstu ieškovės argumentą, kad reikalavimas kyla ne iš sutarties, o iš delikto – kreditorių teisių pažeidimo, nes ir ESTT savo praktikoje yra nurodęs, kad actio Pauliana, pareikštas dėl reikalavimų, kylančių iš sudarant sutartį prisiimtų įsipareigojimų, patenka į bylas, kylančias iš sutarčių. Nagrinėjamu atveju įskaitymas atliktas vykdant pareiškėjos ir atsakovės sudarytas sutartis, kuriose šalys susitarė, kad „bet kokie ginčai, kylantys dėl sutartinių santykių, sprendžiami vietiniame Islandijos teisme. Reikjaviko apylinkės teismas turi būti laikomas vietiniu teismu“.

10. Teismas nurodė, kad, pagal Lugano konvencijos 23 straipsnio 1 dalį, jeigu šalys, kurių vienos arba daugiau nuolatinė gyvenamoji vieta (buveinė) yra šios konvencijos privalančioje laikytis valstybėje, yra susitarusios, kad šios konvencijos privalančios laikytis valstybės teismas arba teismai turi jurisdikciją spręsti bet kuriuos ginčus, kilusius arba galinčius kilti dėl konkrečių teisinių santykių, minėtas teismas arba minėti teismai turi jurisdikciją. Tokia jurisdikcija yra išimtinė, jeigu šalys nebuvo susitarusios kitaip. Kadangi nagrinėjamu atveju ieškinio reikalavimai yra tiesiogiai susiję su sudarytų sutarčių vykdymu, kaip teisingai konstatavo pirmosios instancijos teismas, jiems taikytinas pirmiau nurodytas susitarimas dėl teisingumo, todėl ieškinyms turi būti pareikštas Reikjaviko apylinkės teisme.

III. Kasacinio skundo teisiniai argumentai

11. Kasaciniu skundu ieškovė prašo panaikinti Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. rugsėjo 12 d. nutartį ir grąžinti ieškinio priėmimo klausimą nagrinėti iš naujo pirmosios instancijos teismui. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:

11.1. Ieškinio priėmimo klausimą sprendę teismai vadovavosi BUAB „Euronika“ ir atsakovės sudarytos sutarties 17 punkte esančia sutartinės jurisdikcijos sąlyga, tačiau bankroto administratorius, teikdamas actio Pauliana dėl bankrutavusios įmonės sandorių pripažinimo negaliojančiais, veikia kaip kreditorius, o ne kaip įmonės atstovas plačiąja prasme, dėl to jam nėra taikomos sutartinės sąlygos. Visų pirma actio Pauliana yra išimtinis kreditorių teisių gynbos būdas. Antra, kreditorius, kuris ginčija skolininko ir trečiojo asmens sudarytą sandorį, negali būti saistomas ginčijamo sandorio ar kitų skolininko sudarytų sutarčių sąlygų, nes priešingu atveju būtų pažeistas sutarties uždarumo principas. Trečia, bankroto administratorius, reikšdamas actio Pauliana, visais atvejais gina kreditorių interesus ir veikia kaip kreditorius, o ne kaip įmonės atstovas, todėl jam neturi būti taikomos sutarties sąlygos dėl teisingumo. Juk tuo atveju, jei atskiras kreditorius pareikštų actio Pauliana, jam nebūtų taikomas sutartinis teisingumas, todėl šiuo atveju bankroto administratorius atsiduria blogesnėje padėtyje.

11.2. Apeliacinės instancijos teismas neteisingai pritaikė Lugano konvencijos nuostatas ir nepagrįstai laikė, kad pareikštas ieškinyms nėra susijęs su bankroto byla. Pirmiausia, pareikštas ieškinyms dėl įskaitymo pripažinimo negaliojančiu ir skolos priteisimo yra glaudžiai susijęs su bankroto byla, nes įskaitymas atliktas įmonei jau esant nemokiai, kai teisme buvo nagrinėjamas pareiškimas dėl bankroto bylos iškelimo. Be to, tenkinus actio Pauliana, gauta suma būtų paskirstyta tarp visų bendrovės kreditorių ir prisidėtų prie didesnio bankrutuojančios įmonės kreditorių interesų patenkinimo. Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad ieškinį šiuo atveju galėjo pareikšti tik bankroto administratorius, nes nė vienas kreditorius negalėjo žinoti apie atliktą įskaitymą, kuris buvo atliktas po pareiškimo dėl bankroto bylos iškelimo pateikimo teismui, todėl pats faktas, kad vienas iš įmonės kreditorių prieš pat skolininkės bankrotą atlieka vienašalį priešpriešinių reikalavimų įskaitymą, patvirtina, kad buvo pažeisti nemokios įmonės kreditorių interesai. Pareikšto ieškinio reikalavimo suma sudaro beveik 67 proc. viso įmonės turėto turto dydžio ir jo tenkinimo atveju

būtų galima padengti apie 43 proc. visų patvirtintų kreditorių reikalavimų. Antra, pareikštas actio Pauliana yra kilęs ne iš sutarties, o iš delikto. Ieškovės vertinimu, CK 6.66 straipsnio pažeidimas, nors ir glaudžiai susijęs su sutartimis, visada yra deliktinis pažeidimas. Trečia, ieškovės manymu, šiuo atveju turėtų būti taikoma Lugano konvencijos nustatyta išimtis ir pagal Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo (toliau – *ĮBĮ*) 14 straipsnio 3 dalį byla turėtų būti teisinga teismui pagal bankrutavusio įmonės buveinės vietą.

Teisėjų kolegija

k o n s t a t u o j a :

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl ginčo jurisdikcijai nustatyti taikytinų teisės normų

12. Civilinės bylos teisingumas konkrečios valstybės teismui (tarptautinė jurisdikcija) yra viena iš sąlygų tinkamai įgyvendinti teisę kreiptis į teismą. Nors konkretūs jungiamieji veiksniai, kurių pagrindu nustatoma teismo tarptautinė jurisdikcija (pavyzdžiui, šalių nuolatinė gyvenamoji (buveinės) vieta, pilietybė (įsteigimo valstybė) ir kt.), yra faktai, tačiau jų pagrindu atliekamas vertinimas dėl tarptautinės jurisdikcijos yra teisės klausimas, todėl kasacinis teismas, neperžengdamas kasacinio skundo ribų, sprenddamas dėl bylos teisingumo vadovaujasi byloje nustatytais aplinkybėmis teisiniu situacijos vertinimui atlikti (Lietuvos Respublikos *civilinio proceso kodekso* 353 straipsnio 1 dalis).

13. Nagrinėjamoje byloje ginčas kilo tarp ieškovės, bankrutavusios įmonės, kurios buveinė yra Lietuvos Respublikoje, ir atsakovės, juridinio asmens, kurios buveinė yra Islandijos Respublikoje. Bylos šalis siejo subrangos sutartis, kurių pagrindu atsakovė atliko ginčijamą įskaitymą. Ieškovė ir atsakovė subrangos sutartyse buvo susitarusios dėl ginčų, kylančių dėl sutartinių santykių, teisingumo Islandijos kompetentingam teismui. Ieškovė, atstovaujama bankroto administratoriaus, teigė, kad apie ginčijamą sandorį tiek ji, tiek kiti įmonės kreditoriai sužinojo tik pradėjus įmonės bankroto procedūrą, todėl šiuo atveju byla yra susijusi su bankrotu ir jai taikytinas specialus teisinis reguliavimas ir jame nustatytos bylos teisingumo taisyklės. Atsižvelgiant į tai, sprendžiant, kurios valstybės teismai turi jurisdikciją nagrinėti šį ginčą, turi būti: 1) nustatytas ieškinio dalykas; 2) išanalizavus aktualius dalyvaujančių byloje asmenų (pvz., atitinkamos šalies buveinės vieta ir kt.) bei ginčo dalyko duomenis, nustatyta su ginču susijusi valstybė ir kokia teisės aktų grupė (Europos Sąjungos reglamentai, tarptautinės sutartys, nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtintos tarptautinės privatinės teisės normos) aktuali tarptautinės jurisdikcijos nustatymui dėl atitinkamo reikalavimo; 3) preliminariai nustatytas taikytinas konkretus teisės aktas (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gruodžio 29 d. nutarties civilinėje byloje Nr. *3K-3-551-915/2016* 60–61 punktus).

14. Kadangi nagrinėjamo atveju ginčas kilo tarp Europos Sąjungos valstybėje narėje, Lietuvoje, buveinę turinčios ieškovės ir vienoje iš Europos laisvosios prekybos asociacijos (toliau – ELPA) narių – Islandijoje įsikūrusios atsakovės, tokių šalių jurisdikcijos ir teismų sprendimų pripažinimo bei vykdymo civilinėse ir komercinėse bylose klausimus reglamentuoja 2007 m. spalio 30 d. Lugano konvencija dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo, pakeitusi iki tol galiojusią 1988 m. Lugano konvenciją. Ši konvencija Islandijai įsigaliojo 2011 m. gegužės 1 d., o Lietuvai ji galioja kaip Europos Sąjungos valstybei narei, todėl teismai, nustatydami konkrečios valstybės (Islandijos ar Lietuvos) teismų jurisdikciją nagrinėjamoje civilinėje byloje, privalo vadovautis šioje konvencijoje įtvirtintomis taisyklėmis.

15. Lugano konvencija taikoma civilinėse ir komercinėse bylose, tačiau ji netaikoma bankrotui, nemokių bendrovių ar kitų juridinių asmenų likvidavimo procesams, teisminėms priemonėms, kompromisiniams susitarimams ir panašioms byloms (Lugano konvencijos 1 straipsnio 2 dalies b punktas). Bankroto byloms taikomos 2015 m. gegužės 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) 2015/848 dėl nemokumo bylų (toliau ir – Reglamentas 2015/848) nuostatos. Reglamentas 2015/848 taikomas nuo 2017 m. birželio 26 d. ir pakeitė iki tol galiojusį 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentą (EB) Nr. *1346/2000* dėl bankroto bylų.

16. Lugano konvencija iš esmės išplečiamas 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamente (EB) Nr. *44/2001* dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (toliau – reglamentas „Briuselis I“) ir jį pakeitusiame 2012 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamente (ES) Nr. *1215/2012* dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (toliau – reglamentas „Briuselis I bis“) nustatytų principų taikymas ELPA narėms. Lugano konvencijos struktūra pagrįsta reglamento „Briuselis I“ principais, joje atkartojama dauguma šio reglamento nuostatų.

17. Vadovaujantis antruoju Lugano konvencijos protokolu, susitariančiosios šalys, taikydamos Lugano konvenciją, įsipareigojo vadovautis Teisingumo Teismo jurisprudencija bei doktrina, suformuota aiškinant reglamentą „Briuselis I“ (šiuo metu – reglamentas „Briuselis I bis“). Taigi, aiškinant ir taikant Lugano konvencijos nuostatas, turi būti remiamasi ESTT sprendimais, priimtais bylose, kuriose buvo aiškinamas ir taikomas reglamentas „Briuselis I“ („Briuselis I bis“), tiek, kiek šių teisės aktų nuostatas galima laikyti lygiavertėmis.

18. Reglamentas „Briuselis I bis“ nustato, kad jis nėra taikomas bankrotui, su nemokių bendrovių arba kitų juridinių asmenų likvidavimu susijusiems procesams ir panašioms byloms (1 straipsnio 2 dalies b punktas). Aiškindamas savo esmę analogišką reglamento „Briuselis I“ nuostatą, ESTT sprendė, kad reglamentas „Briuselis I“ ir Reglamentas 1346/2000 (šiuo metu – Reglamentas 2015/848) turi būti aiškinami taip, kad būtų išvengta bet kokio šiuose tekstuose įtvirtintų teisės normų persidengimo ir teisės spragų (ESTT sprendimo byloje F-tex, C?213/10, 29 punktas). Abiejų reglamentų santykis turėtų būti toks, kad jie papildo vienas kitą.

19. Siekdamas nustatyti, ar byla yra susijusi su bankrotu ir jai taikoma reglamento „Briuselis I“ („Briuselis I bis“) 1 straipsnio 2 dalies b punkte nustatyta išimtis, ESTT taiko dviejų kriterijų testą: 1) teisinis pagrindas, t. y. ar nagrinėjamas ieškinys tiesiogiai kyla iš bankroto bylos, ir 2) ryšio stiprumas, t. y. ar ieškinys glaudžiai susijęs su šia byla. Abu kriterijai, t. y. ir teisinis pagrindas, ir ryšio stiprumas, yra lemiami (žr. ESTT 2017 m. lapkričio 9 d. sprendimo byloje Tünkers France ir Tünkers Maschinenbau, C?641/16, 22 ir 28 punktus ir 2017 m. gruodžio 20 d. sprendimo byloje Valach ir kt., C?649/16, 29 ir 37 punktus). Nagrinėjamo ieškinio sąsają su bankroto byla geriausia įvertinti atsižvelgiant į bendrą procedūrinį kiekvienos konkrečios bylos kontekstą.

20. Kasacinis teismas, remdamasis Teisingumo Teismo išaiškinimais, sprendžiant tarptautinės jurisdikcijos klausimus, yra suformulavęs kriterijus aptariamų reglamentų taikymo sritims atskirti: 1) ar ieškinį gali pareikšti tik bankroto administratorius, taip preziumuojant, kad esama bankroto bylos, ar priešingai, ieškinį galėjo pareikšti skolininkas nepriklausomai nuo bankroto bylos egzistavimo; 2) ar ieškinys grindžiamas taisyklėmis, nukrypstančiomis nuo bendrųjų civilinės teisės taisyklių; 3) ar ieškinio pateikimo senaties terminas yra nustatomas atsižvelgiant į konkretų bankroto bylos etapą; 4) ar sėkmingas sprendimas yra palankus kreditorių visumai, nes padidėja įmonės, kuriai iškelta bankroto byla, aktyvai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-142/2014; 2015 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-685-219/2015).

21. Teisėjų kolegija, vertindama pareikšto ieškinio sąsają su bankroto procesu, sprendžia, kad ieškovės argumentai, jog šiuo atveju byla yra susijusi su bankrotu, nes ieškinį galėjo pareikšti tik bankroto administratorius, laikytini nepagrįstais, nes tai lėmė procesinės (iškelta bankroto byla), bet ne materialiosios aplinkybės. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad nuo bankroto bylos iškelimo kreditoriai netenka teisės reikšti tiesioginių reikalavimų bankrutuojančiai įmonei, jų teises */B/* nustatyta tvarka gina bankroto administratorius, be kita ko, reikšdamas ieškinius dėl lėšų išieškojimo į bankrutuojančios įmonės turto masę (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-278-469/2019, 28 punktas). Teisėjų kolegija sutinka su ieškinio priėmimo klausimą sprendusių teismų išvada, kad pareikštas ieškinys nėra būdingas tik bankroto procesui, tokį ieškinį iki bankroto bylos iškelimo galėjo pareikšti ir bet kuris kitas ieškovės kreditorius, o vien ta aplinkybė, kad apie tokį sandorį kreditoriams nebuvo žinoma, nėra pakankamas pagrindas susieti šį ginčą su bankroto procesu.

22. Vertinant ieškinio teisinį pagrindą, svarbu atsakyti į klausimą, ar teisė arba pareiga, kuria grindžiamas ieškinys, turi būti nustatoma pagal bendrąsias civilinės ir komercinės teisės normas, ar pagal leidžiančias nukrypti taisykles, specialiai skirtas bankroto byloms. Siekiant įvertinti ieškinio teisinį pagrindą, reikia nustatyti ieškinio kilmę ir pobūdį.

23. */B/* nereglamentuojami savarankiški sandorių pripažinimo negaliojančiais pagrindai, tik akcentuojami ginčytinų sandorių požymiai – priešingumas įmonės veiklos tikslams ir (ar) galima įtaka įmonės mokumui. Dėl to bankrutuojančios įmonės administratorius prieš bankroto bylos iškelimą sudarytus šios įmonės sandorius gali ginčyti visais *CK* nustatytais sandorių negaliojimo pagrindais, tarp jų – ir *CK 6.66* straipsnio pagrindu, nes pagal */B/* administratorius gina visų bankrutuojančios įmonės kreditorių interesus (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. rugpjūčio 17 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-393/2012 ir joje nurodytą kasacinio teismo praktiką). Nei *CK*, nei */B/* nenustato specialių taisyklių actio Pauliana bankroto procese. Nors viena iš actio Pauliana taikymo sąlygų yra kreditorių teisių pažeidimas, kai dėl atlikto sandorio skolininkas tampa nemokus ar, būdamas nemokus, suteikia pirmenybę vienam iš kreditorių, tai nereiškia, kad skolininko nemokumas visais atvejais susieja actio Pauliana su bankroto procesu. Vien tai, kad reikalavimus reiškia bankroto administratorius, dalį jų formaliai grįsdamas bankroto (nemokumo) teisės normomis, nėra pakankamas pagrindas laikyti pareikštus reikalavimus glaudžiai susijusiais su bankroto byla, kaip tai suprantama pagal Lugano konvencijos 1 straipsnio 2 dalies b punktą.

24. Ieškovės argumentai, kad, tenkinus actio Pauliana, restitucijos pagrindu gautas turtas bus panaudotas visų bankrutavusios įmonės kreditorių interesams tenkinti, todėl pareikštas ieškinys yra susijęs su bankroto procesu, taip pat laikytini nepagrįstais. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad tais atvejais, kai ieškovo reikalavimas atsakovui negrindžiamas vien bankroto teise, nes jis atsirado iki ir nepriklausomai nuo bankroto bylos iškelimo, vien fakto, kad bankroto administratorius, veikiantis visų bankrutuojančio ieškovo kreditorių interesais ir ieškiniu de facto (faktiškai) siekiantis padidinti bankrutuojančios bendrovės turtą, yra nagrinėjamos bylos šalis, nepakanka, jog ieškinį būtų galima laikyti patenkančiu į reglamento „Briuselis I“ („Briuselis I bis“) 1 straipsnio 2 dalies b punkte nustatytą išimtį, kuri sudarytų pagrindą taikyti Reglamento 1346/2000 taisykles (šiuo metu – Reglamentas 2015/848) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. lapkričio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-214/2014). Bankrutuojančios įmonės interesų gynimas kartu yra ir kreditorių visumos interesų gynimas, nes įstatymo nuostatas atitinkantis bankroto administravimas sudaro sąlygas įmonei didesne apimtimi atsiskaityti su kreditoriais (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo

2008 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-554/2008). Todėl vien tai, kad, bankroto atveju tenkinus actio Pauliana, perleistas turtas ar jo vertė gražinamas į bendrą bankrutuojančios įmonės turto masę ir naudojamas atsiskaityti su visais kreditoriais, nekeičia pačios bylos esmės ir ieškinio pobūdžio.

25. Atsižvelgdama į tai, teisėjų kolegija sprendžia, kad šiuo atveju ieškinio priėmimo klausimą nagrinėję teismai teisingai nustatė, jog bankroto administratoriaus reiškiamas actio Pauliana nėra byla, tiesiogiai kylanti iš bankroto bylos ar glaudžiai su ja susijusi, ir todėl jai nėra taikoma Lugano konvencijos 1 straipsnio 2 dalies b punkte nustatyta išimtis, o taikomos bendros Lugano konvencijoje nustatytos jurisdikcijos taisyklės.

26. Bendroji Lugano konvencijoje įtvirtinta jurisdikcijos taisyklė yra pagal atsakovo nuolatinę gyvenamąją (buveinės) vietą (Lugano konvencijos 2 straipsnio 1 dalis). Tačiau gali būti taikoma ir speciali jurisdikcija byloms, kylančioms iš sutarčių, deliktų (Lugano konvencijos 5 straipsnis) ir kt., taip pat šalys gali susitarti dėl vienos iš valstybių jurisdikcijos (Lugano konvencijos 23 straipsnis). Priklausomai nuo taikytinos jurisdikcijos taisyklės, keičiasi ir valstybė, kurios teismas yra kompetentingas nagrinėti ginčą, todėl, nustačius taikytiną teisės aktą, ginčo pobūdis turi būti vertinamas toliau, siekiant nustatyti tinkamiausią jurisdikcijos taisyklę.

27. Nagrinėjamu atveju bankroto administratorius teigia, kad actio Pauliana yra kilęs iš delikto (kreditorių teisių pažeidimo), o ne iš sutarčių. Teisėjų kolegija šiuos argumentus laiko nepagrįstais. Sprendžiant, ar actio Pauliana yra byla, kylanti iš sutarties, pažymėtina, kad daugeliu atveju tikėtina, jog tariamai nesąžiningas veiksmas (tarp skolininko, šiuo atveju ieškovės, ir trečiojo asmens, šiuo atveju atsakovės) gali būti sutartinio pobūdžio, o pagrindinė teisė, kurią kreditorius siekia apginti pareikšdamas actio Pauliana, taip pat būna kilusi iš sutarties. Nagrinėjamu atveju bankroto administratorius abu reikalavimus – vieną dėl įskaitymo pripažinimo negaliojančiu, o kitą dėl skolos priteisimo – kildina iš tų pačių šalių sutartinių teisių ir pareigų vykdymo, t. y. subrangos sutarčių. Teisėjų kolegija pažymi, kad kreditorių interesų pažeidimas yra viena iš actio Pauliana taikymo sąlygų (CK 6.66 straipsnio 1 dalis), tačiau ne paties ginčijamo veiksmo pagrindas. ESTT yra nurodęs, kad actio Pauliana nėra byla dėl civilinės teisės pažeidimo, delikto ar kvazidelikto, nes šiuo ieškiniu nesiekama, kad skolininkas būtų įpareigotas atlyginti žalą, kurią jis sukėlė kreditoriui dėl savo nesąžiningo elgesio, o siekiama kreditoriaus atžvilgiu pripažinti negaliojančiomis skolininko sudaryto sandorio pasekmes. Jis yra nukreiptas ne tik prieš skolininką, bet ir prieš asmenį, kuris gavo naudos iš tokio sandorio ir nėra skolininko prievolės kreditoriaus atžvilgiu šalis (ESTT 1992 m. kovo 26 d. sprendimo byloje Reichert ir Kockler, C-261/90, 19 punktą). Todėl vien tai, kad sutarčių pagrindu atliktas veiksmas, šiuo atveju įskaitymas, pažeidė kreditorių teises, nėra pakankamas pagrindas spręsti, kad pareikšti reikalavimai yra kilę ne iš sutarties, o iš delikto.

28. Nustačius, kad actio Pauliana kyla iš sutarčių ir bankroto administratorius reikalavimus reiškia ieškovės ir atsakovės subrangos sutarčių pagrindu, svarbu yra atsižvelgti į šiose sutartyse įtvirtintas sutartinės jurisdikcijos taisykles.

29. Nagrinėjamu atveju 2016 m. rugsėjo 14 d. ir 2016 m. lapkričio 24 d. subrangos sutarčių 17 punktuose įtvirtinta, kad „bet kokie ginčai, kylantys dėl sutartinių santykių, sprendžiami vietiniame Islandijos teisme. Reikjaviko apylinkės teismas turi būti laikomas vietiniu teismu“.

30. Susitarimus dėl tarptautinės jurisdikcijos įtvirtina Lugano konvencijos 23 straipsnis. Šio straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad jeigu šalys, kurių vienos arba daugiau nuolatinė gyvenamoji vieta (buveinė) yra šios konvencijos privalančioje laikytis valstybėje, yra susitarusios, kad šios konvencijos privalančios laikytis valstybės teismas arba teismai turi jurisdikciją spręsti bet kuriuos ginčus, kilusius arba galinčius kilti dėl konkrečių teisinių santykių, minėtas teismas arba minėti teismai turi jurisdikciją. Tokia jurisdikcija yra išimtinė, jeigu šalys nebuvo susitarusios kitaip.

31. Ieškovės ir atsakovės subrangos sutartyse esantis susitarimas dėl jurisdikcijos savo forma visiškai atitinka pirmiau nurodytus Lugano konvencijos 23 straipsnio ir Teisingumo Teismo praktikoje suformuluotus kriterijus, t. y. jis yra rašytinis, jo turinys yra aiškus ir tikslus (žr., pvz., ESTT 2016 m. liepos 7 d. sprendimo byloje H?szig, C-222/15, 37 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją). Tačiau bankroto administratorius ginčija teismų išvadą dėl subrangos sutartyse esančio susitarimo dėl jurisdikcijos įtakos jam, kai jis tokio susitarimo de facto nėra sudaręs.

32. Kaip minėta pirmiau, siekiant parinkti tinkamiausią jurisdikcijos taisyklę, yra svarbu nustatyti actio Pauliana pagrindą, t. y. dėl ko keliamas ginčas. Pažymėtina, kad nagrinėjamu atveju bankroto administratorius reiškiamus reikalavimus grindžia subrangos sutartimis ir bendrais bankroto proceso principais, pagal kuriuos, pripažinus sandorį ir jo pasekmes negaliojančiais, turtas būtų gražintas ir paskirstytas proporcingai visiems kreditoriams, pagal įstatyme nustatytus prioritetus, tačiau bankroto administratorius pačių subrangos sutarčių neginčija ir nekelia klausimo dėl skolininkės, ieškovės, nevykdomų įsipareigojimų kitiems kreditoriams. Todėl, siekdami įvertinti actio Pauliana pagrįstumą, teismai turės vertinti sutartinius teisinius santykius, kurių pagrindu buvo atliktas ginčijamas sandoris. Šiuo atveju bankroto administratorius, atstovaudamas tiek bankrutavusiai įmonei, tiek jos kreditoriams, turės pagrįsti, kodėl subrangos sutarčių pagrindu atliktas įskaitymas, kas rinkos sąlygomis būtų laikoma pakankamai įprastu verslo sprendimu, buvo nukreiptas prieš pačią įmonę ir kitus jos kreditorius.

33. Tai, kad Lietuvos teisėje nėra nustatytos specialios actio Pauliana taikymo sąlygos bankroto procese, leidžia teigti, kad bankroto administratorius turi teisę pasirinkti, koku pagrindu ginčyti skolininkės ir trečiojo asmens atliktą sandorį. Šiuo atveju bankroto administratorius, ginčydamas atsakovės atliktą įskaitymą, kelia subrangos sutarčių vykdymo klausimus. Sutiktina, kad jei tuo pačiu pagrindu actio Pauliana būtų pareiškęs kitas ieškovės kreditorius, jam negalėtų būti taikomos subrangos sutartyse nustatytos jurisdikcijos taisyklės, nes jis nėra šios sutarties šalis, todėl jo keliamai bylai būtų taikoma bendroji jurisdikcijos taisyklė pagal atsakovo nuolatinę gyvenamąją (buveinės) vietą. Tuo atveju, kai actio Pauliana reiškia bankroto administratorius, jo vaidmuo procese, t. y. kam jis atstovauja pirmiau – kreditoriams ar bankrutuojančiai įmonei, priklauso nuo jo paties pasirinkto actio Pauliana pagrindo. Kai ginčijamo sandorio pagrindas yra sutartis, kurios šalis yra bankrutuojanti įmonė, skolininkė, bankroto administratorius perima ieškovės teises ir pareigas, nes, siekdamas atkurti bankrutuojančios įmonės mokumą ir sumažinti skolinius įsipareigojimus kreditoriams, bankroto administratorius visų pirma gina įmonės interesus. Jei actio Pauliana būtų patenkintas ir sandorį pripažinus negaliojančiu būtų grąžintas įmonei turtas, laimėtų ir kreditoriai, gavę galimybę patenkinti bent dalį savo finansinių reikalavimų. Būtent todėl reiškiant tokio pobūdžio ieškinius bankroto administratorius turi aiškiai pasirinkti ginamus interesus. Šiuo atveju bankroto administratorius ginčijo įskaitymą subrangos sutarčių pagrindu, perėmęs skolininkės teises ir pareigas, o kartu su jomis – ir šalių susitarimą dėl jurisdikcijos.

34. Teisėjų kolegija, remdamasi išdėstytais argumentais, konstatuoja, kad ieškinio priėmimo klausimą nagrinėję teismai tinkamai įvertino pateikto ieškinio sąsają su bankroto byla, kaip ji suprantama pagal Lugano konvencijos 1 straipsnio 2 dalies b punkto išimtį, ir, nustatę, kad byla nesusijusi su bankroto procesu, vertino actio Pauliana pagrindą – sutartį, kuria grindžiami bankroto administratoriaus reikalavimai. Kadangi bankroto administratorius reikalavimus grindė ieškovės ir atsakovės subrangos sutartimis, kuriose šalys buvo sutarusios dėl sutartinio teisingumo taikymo, teismai pagrįstai atsisakė priimti ieškinį. Kasacinio skundo argumentai nesudaro pagrindo keisti ar naikinti skundžiamų teismų procesinių sprendimų, todėl jie paliekami nepakeisti.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos *civilinio proceso kodekso* 359 straipsnio 1 dalies 1 punktu, 362 straipsnio 1 dalimi,

n u t a r i a :

Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. rugsėjo 12 d. nutartį palikti nepakeistą.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

Teisėjai Goda Ambrasaitė-Balynienė

Virgilijus Grabinskas

Antanas Simniškis

Paminėta tekste:

Bylos:

6/2000 Dėl civilinio proceso atnaujinimo

3K-3-554/2008 Dėl nuostolių atlyginimo.

3K-3-393/2012 Dėl kreditorių interesus pažeidžiančių mokėjimų pripažinimo negaliojančiais

5/2012 Dėl kompensacijų už valstybės išperkamą miestų žemę

3K-3-142/2014 Dėl skolos ir delspinigių priteisimo

3K-3-685-219/2015 Dėl įkeistų lėšų grąžinimo ir atliktų įskaitymų pripažinimo negaliojančiais

3K-3-551-915/2016 Dėl skolos priteisimo

Teisės aktai:

Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Šeštoji knyga. Prievolių teisė

6.66 str. Kreditoriaus teisė ginčyti skolininko sudarytus sandorius (actio Pauliana)

Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas

353 str. Bylos nagrinėjimo ribos
Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso patvirtinimo“
359 str. Atstovavimas
362 str. Bylos nagrinėjimas kasacinės instancijos teismo posėdyje
Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas
Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas
14 str. Disponavimas bankrutuojančios įmonės turtu